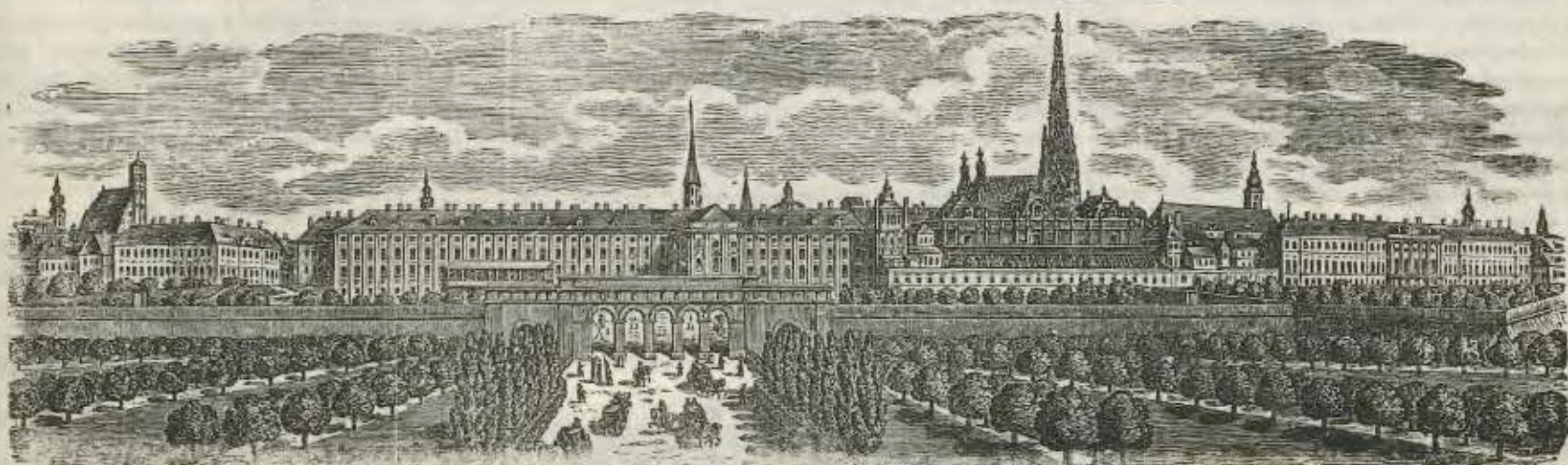

1853

Արքուի որ Կապիթալի տոկն գաւառացեանն
բուն հրաման գացած ըլլայ, որ իւրարմեղիս բա-
ժինք հունձքերուն վիճակին վրայ ճիշդ հաշուով տե-
ղեկութիւն խաւրն, որն որ հոտարակաց հանգար-
տութեան հանդր Սոփիէի մէջ պիտի հրա-
տարակուի :

ու անդամները ներկայ էին: Խոսողներուն բազմու-
թիւնը շատ էր. մասնաւորապէս ի նպատակ տեսե-
լապէս խոսողներն էին արտաքին գործոց ու ար-
գարութեան պաշտօնեաները: Որոշաց ստուգելու
16 քուէի վէճ 22 քուէով ընդունուեցաւ, եւ ան-
կից ետքը խորհրդանոցն ալ գործուեցաւ:

ՕՍՏԱՆԵԱՆ ՏԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՅՏԱՆԻՆՈՒԹՅԱՆ Օգոստոսի 29: Կոստան-
թիւնն իր պատրաստութիւնները կը շարունակէ
եւ կ'երկուայ որ ամէն տեսակ դէպքի ու պատրաստ
կողմէ պատրաստ: Պաշտօնագրեր խրկելու կը շար-
ունակուի: Օր քսու օրէ քաջ ազգեր Օսմանեան
բանակին հետ կը միանան: Հաս Երաքացի ու Բիւրստ
բնակարաններ ինքնակամ անոր ծառայութեան մէջ
կը մանեն, որոնք կարող են 30,000 հեծելայ վաշտ
մը կազմել, պատերազմի մէջ զարհուրեմ եւ ամէն
կողմանէ ալ Բողաքներէն կ'երազանց: Կոնստան-
թիւնը գաղղկացի պաշտօնակալին առաջնորդութեան
տակ Ցաճիկ օդորոշներու գունդ մը կազմուած է
եւ Ղազնա երկնայալ պատրաստութիւն կը ստանէ:
Սոֆիայի ըով կենտրոն բանակը 24,000 պիտ'որ բո-
լոյ: Դանուբի եզերաց քովերն եղող ամրոցները
գլխի ցորեկ կ'ամրացուին, եւ Վիսթինի միջին
Հոսիա հեծելայ շուրջ մը կայ, որուն ձեռքով մե-
կէն միջին մէկայը 16 ժամու մէջ լըրը կը հաս-
նին: Ցաճիկ զորապետաց գործընթացն օրնական է
գաղղկացի Մանեան զորապետը: — Հիմա Ռու-
սաստանի հետ եղած ամէն տեսակ կարգադրեալ
կապակցութիւնը կարուեցաւ, որովհետեւ անցնալ
ամսին 26ին վերջին թղթատար շաբաթուն Օսման
երկնայով, անկից ետքը ուրիշ թղթերով չեղաւ:

— Թուրքի Երաքացի կը ճիւղաւորուի արդար-
գիրը, որոնք որ Ռեշիտ փաշան խրկեց չորս միջնոր-
դող տէրութեանց եւ որուն մէջ վերջիցիւ պաշ-
տանեան կը ցուցնէ թէ ինչու համար Վիսթինայէն
առաջարկուած յայտագրին մէջ դէպք էր որ քա-
նի մը չափաւորութիւններ ընէին: Ռեշիտ փաշան,
կըսէ նոյն լրագիրը, «ս յայտագրին մէջ կը ընտել-
ցուցնէ որ ներկայ դժուարութեան բուն օրինաւոր
պատաւորը Օսմանեան տէրութիւնն է: Վիսթինայի
յայտագրին ան սուղոյն համար, որն որ Յունական
եկեղեցւոյն աղաւորութեանց ու արտօնութեանց
նկատմամբ եւ Ռուսիայի ինքնակալութեան ունեցած
հոգաբարձութեան վրայ կը խօսի: Ռեշիտ փաշան
կը զորոյցէ թէ ատուիւն ընական բան է որ Ռու-
սիայի կայսրները նոյն եկեղեցւոյն պայծառութեան
հոգ տանին եւ ատոր դէմ բան մը չիկրնար ըսուիլ:
սակայն յայտագրին մէջ աս առաջարկութիւնն
պնակէ կ'երեւցնէ որ իրեն թէ Ցաճիստանի մէջ
եղած Յուն եկեղեցւոյն արտօնութիւնները միայն
Ռուսիայի կայսրաց հոգաբարձութեանմը հաստա-
տուն մնացած են: Դուռն պայտի յառաջագրու-
թիւնն մ'ընդունելէն յառաջ կը ստիպուի ծանուցա-
նել որ նոյն արտօնութիւնները, ինչպէս յայտնի է,
Ցաճիստանի վեհապետները առած ու նորէն նո-
րէն արտօնական հաստատած են, առանց որոշակի
ուրիշ մ'ազդեցութիւնը մէջ մտնելու: Դիւրին բան
է ըմբռնել որ ոչ ոք կ'ուզէ պնդել իւր ընդուն-
ելը, որն որ իրեն վէշ ու միտանալով ալ կրնայ ըս-
ել: Ցեղութեան ապաւանդ (պաշտօնակալ) մը չիկր-
նար յանգրդիլ պնդելի դուռն մ'ընդունելու, որն
որ իր վեհապետներուն համբան եւ անոնց պնդու-
մանութեան հաստատուած որոշումները կը սկա-
րացնէ:

Եւրոպայի ան տեղոյն նկատմամբ, որն որ
Քայմարքի գաշինքներէն բխած պարտաւորու-
թիւններուն վրայ կը խօսի, պաշտօնեան կըսէ որ
անոնց հոգեման վրայ Ազգիանդուրդ պաշինքներէն
ետեւ, ոչ ոք կրնայ տարակուսիլ, եւ յայտնի է թէ
նոյն գաշինքները հաւատարմութեամբ կը պահուին:
Բայց անկից ալ բարձրագոյն Դրան խոստումը միայն
կը հետեւի թէ քրիստոնէական կրօնին կը պաշա-
պանէ: Հիման է աս բան կրկին ընդունել ապա-
րդ ջանքն է որ մեր վրայ վստահութիւն չկայ: Դրան
հպատակ եղող Բուռնայ Ռուսիայի հպատակներուն
հետ ունեցած կրօնական միութիւնը կապով մը նո-
րէն հաստատուի ուրիշ, հսկողութեան ու նոյնպիսի
բաներու մէջ խառնուելու իրաւունք կու տայ եւ ա-
տով բարձրագոյն Դրան իրականաց ու իշխանութեան
բաժանում մըն է, որն որ Օսմանեան տէրութեան
փանգաւորէ: Օսմանեան տէրութիւնը չիկրնար աս
բանիս իր հաւանութիւնը տալ (ի բար առեալ տալ
պաշտ ատեն): Սակայն եթէ աս մասով Բայմար-
քի գաշինքներուն մէջ Դրան ընդունած պարտա-
ւորութիւնները Նորոգել տալ կ'ուզուի, աս բանս
կրնայ օրէից առանձին յայտարար մը ըլլալ:

Եւրոպայի երրորդ հատուածին նկատմամբ,
որն որ կը պահանջէ որ բոլոր մէկալ պաւանակներ-
ուն տրուած շնորհմանները յունական ծխին ալ

շնորհուին, պաշտօնեան կըսէ որ Դրան կառավա-
րութիւնը չիկապար յունական ծխին ալ տալ ան
ամէն շնորհմանը, որոնք Օսմանեան տէրութեան
մէջ բարձր մէկալ քրիստոնէայ պաւանակները կը
փոխեն, եւ չէ թէ միայն զանաք՝ որոնք հրամանա-
դրելով շարուած են, այլ նաեւ վերջէն տրուե-
լիւններն ալ: Բայց Ռեշիտ փաշան շիտիւթիւնը
փրկելու համար կ'աւելցնէ թէ հոս խօսքը Ցաճ-
իկ հպատակներուն վրայ է, եւ չէ թէ ինչպէս Վիսթ-
ինայի յայտագիրը կ'իմանայ, ան հպատակներուն
վրայ, որոնք մեծ տէրութիւններէն մեկուն պաշա-
պանութեան տակն են:

Ռեշիտ փաշան իր վստահութիւնը կը յայտնէ զուգը-
լով որ ազգէ կ'ըլլար եթէ իրենց միջնորդութեան
իբրեւ հիմ Դրան վերջնական տունէն, եւ թէ
Դուռն պատրաստ է ստորագրելու, եթէ նոյն վեր-
ջնագիրն ու Ռուսաստանին չափաւորաւոր յայտագիրն
ընդունուելու ըլլան, բայց միանգամայն աս գաշակի:
որ Դանուբի իշխանութիւններն ալ Ռուսիայը թու-
յուն ելլեն, Պիտրոպոլսկ ալ գետան մը խրկուի:
Վերջապէս իր անկախութիւնը կը ցուցնէ ըսելով
թէ միջնորդ մտնող տէրութիւնները հաստատուն
տրուելէ մը կը գնեն որ պաշտօնեան, Ռուսաստանի
ու Դրան մէջ կապը հաստատուելէն ետեւ, մէջ մ'ալ
Ռուսաստանի պարագայի ու Պորտուգալի մէջ չմտնէ,
ոչ երկայն եւ ոչ քիչ տեսնուան համար:

Մ Ե Ն Բ Ա Լ Ո Ւ Բ Բ

ՀԱՏ Ժամանակ է որ մեծաւ Վասիլ Լուրի
առաւ ծարտարը, որն որ միանգամայն հնազանդ եւ
բանաստեղծ էր: Ըս գիտուել Սոֆիայի Ռուսիայի
կառավարութեան մէջ շատ երեւելի դիւանը ըսած
է, որոնք իր թաղոյցած թղթերուն մէջ գրուած
կան: Երբոր ինք նոյն պատահին մէջ ծախմանը
շնորհ ինքն կը զգարէ, հարկ եղաւ բարձր սեղ մը
եղած լինի ջուրն ուրիշ հնազանդ եւ յաճ տեղ մը
զարմանել: Հոն ինք հնուցէ անկիս մնացած եւ
խորին տնտեսի մէջ գետնէն 60 ոտնաչափ խորու-
թեամբ հին Հռոմեացեաց կամ Վերսիկացեաց ծա-
րարութեան շինուած քարաշէն ծախմայ մը գտաւ,
ուր զիւրաքան առանձին ծարարապետութեան շի-
նուած որմնաշէն կամուրջի մը հետք կը տեսնուէր:
Իր կարծեաց նայելով՝ 2-3000 տարի տեւոյ է,
որպէս զի նոյն կողմերն պնդալի խոսուին, որ մե-
շտու կամուրջն փայլէ ջուր անցնի, գետին յատակը
միջինը բլրակի բարձրութեամբ բարձրանայ եւ վրան
լիճ մը ձեւանայ, ճամբուն վրայ ալ, ու սկից պնդալի
շատ մարդիկ կ'անցնէին, այնպիսի բարձրութեամբ
հոգ նստի եւ վրան անտառ աճի: Ուստի հորի է
որ նոյն կողմերը Վիսթինայեաց յառաջ օրիշ կը-
լիւեալ ժողովուրդ բնակած ըլլայ: Եւրոպիայի ըսած
գիտունն տեսնուած անշնանակ լինի միտը, եւ կրնան
գիւս արիշ մեծամեծ յայտնութեանց ծառայել:

Վարիլ աս օրերս նկատուող դէպք մը պատահե-
ցաւ: Վիսթինայի Սոֆիայի ըստած ծախմայ վրայ չորս
գաղթականներ եւ բարձրանալի մեծաշէն տուն մը հի-
մալ անցնելու ժամանակ հաշտին ծախմայ, որովհետեւ
քանի մը տարիէ վեր առանց տիրող մնացած էր: Վեր-
ջին տեղը՝ որն որ Հիւսիս անաւան ծեր մըն էր,
բակին կողմը վերնայարկին քանի մը խցի-րուն մէջ
կը բնակէր, բայց ասն բնակիչները կը կարծէին
որ վարձուոր մ'ըլլայ: Որպէս զի վարձուորներուն
տաղուակ պահանջումներէն եւ ասն բոլոր աշխա-
տութեանն ուղտ ըլլայ, բայց միանգամայն իր ստա-
յուածին վրայ հսկէ, նոյն պատրաստ անաւ եւ,
զորն որ միայն գոնապարզ դիւան, իսկ մէկալ բնու-
կիւնները կը կարծէին թէ ասանաւոր Երեւն քաղա-
քը կը նստի: Այլ համարէին թէ հոնկի իրենք
գոնապարզ ձեռքով ընկալագիրն ու ամեն բան
կ'ընդունին եւ նոյնպիսի իրենց վճարած տան վարձ-
քը հոն կ'երթայ: Աս ծեր 1848ին փետրուարի
24ին յեղափոխութեան վրայ նոր յեր յեր հա-
մար առտուանց դուռ կ'երթէ, բայց եւ չիգտանար:
Նոյն օրուան զոհերուն մէկն ալ ինք կ'ըլլայ: Դուռն
պանը զինք կը փնտռէ եւ մեռած կը գտնէ: Բայց
աս բանիս վրայ ամենեւին մէկու մը խօսք չիբողցեր,
եւ հարցընդունի կ'ըսէ թէ Կոստանթնուպոլս
գաղթական կ'ընէ: Եւսպէս երեւ տարի կ'անցնի:
Դուռնայանք մեռնողին գրասեղանին մէջն յառա-
գիւն իրիկ ստորագրուած ծրար մը ընկալագիր
թղթեր կը գտնէ, զորոնք յառաջուած պէս վրայ
ձեռքներուն ցուցնելով, Երեւն նստող կ'ընդեալ
տանախոր ծնունդի դրամը կ'տանէ եւ իր յառա-
գանակին մէջ կը նստէ: Ըս կրնանալ երեւ տա-
րուան մէջ 40,000 ֆրանք կը ծաղկէ: Ինք աս խօսք
գետ. երկայն ժամանակ կրնար խաղալ, բայց այ
գոնապարզութիւնն իրեն ստալակալ ըլլալով, իր

բնակութիւնն ուրիշ փոփոխութիւններուն մը
փոխեց, ուր իրեն վարձուոր բնակեցաւ: Ըս բանս
նախ եւ յառաջ կ'անցնէ մը օրոտնաց, եւ երբոր
տարիէ մը ետքը համարձակեցաւ, ստակ չիճարող
վարձուորին մեկուն ինչքը դատարանու գրասեղ
տալ, յայտնուեցաւ որ ասանաւոր ոչ Երեւն եւ ոչ
ուրիշ տեղ մը կը բնակի: Հիւսիս անաւնց արդա-
կանի եւ ստանց կտակի մեռել է: Տէրութիւնը հի-
մայ նոյն գոնապարզին բոլոր խաբէութեան համար
իրեն տուանց ստակի ընտելութիւն մը առաւ այս ինքն
բանս՝ տար արի պիտի բնակի:

Հիւսիսային Վիսթինայի կողմէն յառաջ հաստաւ
մը կը հրատարակէ Կոստանթնուպոլսի ընդունած,
որն որ սուրբի կարգաւորուն վրայ զանազան լուրեր
տունելով՝ պատշաճ սեպիւր է նոյն ըստգրին դիւան
մը հաղորդել, որուն ստուգութեան վրայ ինք երաշ-
խաւոր է: Պէտք է դիմաւ, կ'ըսէ նոյն հաստաւին
մէջ, որ Լամպը կամ Բուրգուլան կրնին քրմերը,
հին Երեւնացեաց քրմերուն նման իրենց գտած
բնական գաղթականները չեն յայտնիր, ուր իրենց
աւելորդապաշտական եւ սուտ տեղիները պահե-
լու համար իբրեւ միջոց կը գործածեն: Ըս միջոց-
ներէն մէկն է նաեւ զոգրուած բան մը գտնելը, ու
բուն կ'առաջնորդէ նոյն քրմերուն առջեւն ընթա-
ցող սեղան մը: Աս բանս հետեւեալ կ'ըսուի կ'ը-
լայ, գոգրուած ընկիւն ալ կը քրմին կը դիմէ եւ կը
խնդրէ որ յայտնէ իր գոգրուած բանին ուր տեղ
ըլլալը: Գալմը նոյն աղաչանքին կատարումը քանի
մը ու կ'աղաչեն: Թե որ կ'ուզէ նոյն կատարել,
գետնի վրայ կը նստի՝ ստակը պարակի քառակուսի
սեղան մը առած, ձեռքներն անոր վրայ կը դնէ
եւ թիկնիլէն դիմը մը կը կարգաւ: Կրկին է կէս
ժամ անցնելէն ետեւ, ձեռքները նոյն դիմը
կ'ընկնէ որ սեղանին վրայ պաշտ է, կը բարձրացնէ,
եւ ձեռքին տակին սեղանն ալ գետնէն կը բար-
ձրանայ: Գոյմը ոտքի վրայ կ'ընէ եւ ձեռքներն
իր գլխէ վեր կը բարձրացնէ, սեղանն ալ տալով
միջինը իր աջոց բարձրութեան կը հասնար, բոլոր
մը գետնի յառաջ շարժում մը կ'ընէ, նմանապէս
սեղանն ալ քառակուսի կը քալէ, սեղանն ալ
իր առջեւն օդին մէջ յառաջ կ'երթայ, ունակէ
շուտ՝ որ Լաման հայտնի ետեւէն կ'ընայ համարի, սե-
ղանը զանազան ուղղութեամբ կ'երթայ եւ վերջու-
պէս տեղ մը կ'իջնայ: Վիսթինայի բունս գիտաւոր
պարզութիւնը դոգման բանին որ կողմէ ըլլալը կը
ցուցնէ, ուստի հոն պէտք են փնտռել: Եթէ իրենց
պատմութեանց հաւատարմ ըլլալը, պատահած է որ
սեղանն ուղղութեամբ նոյն տեղն ինկած է մը զոգ-
րուած բաները պահուած են: Բայց ուր զոգրուածին
որուն եւ անկանաւոր էի, սեղանն երեսուն կանգուն
հետոս դնաց, եւ գոգուի բանն ի սկզբուն չըլլա-
նուեցաւ: Սակայն սեղանին գոյսն ու պարկեամբ
առաւ գեղացի բոլոր մը կը բնակէր, որն որ աս
նշանը դիտեց, եւ նոյն օրն իսկ ինք զիւրը մնացուց:
Աս գեղացի կանգնած պատմուեց, եւ երկրորդ ան-
գամ փնտռելու առնէ՝ իր ասն մէջն գոգուի ըս-
տերը գտնուեցան: Երեւ գեղացի մէջ՝ ուր եւ փոր-
ձին ներկայ էի, սեղանին ընթանալը չըսողոցնու,
ան ասուն քուրմը յայտնեց թէ բաները դատուելու
չեն: Բայց չորրորդ գեղացին մէջ, զորն որ հիմա
պատմածս է, եւ վրայ էի, Կոստանթնուպոլսի հա-
տար, հապա կը կարծէի որ շարժող քուրմը նաեւ
եւ շտեմնուելու դերձանով կամ թիկով սեղանը կը
բարձրացնէ, բայց սեղանը ընկնի եւ այնպիսի
դերձան կամ թիկ մը չտեսայ: Վիսթինայ շուրջ փայ-
տէ շինուած էր եւ գրեթէ մէկ քաջ կը կշտէր:
Հիմա համարեալ եմ որ նոյն երեւցիլը հիմնական
սեղանաշարութեան օրինաց վրայ հիմնեալ է:

Երազել մը Ամերիկայի ցամաք երկրին վրայ
գտնուող քուրմաւոր մարդիկներուն ճիշդ գումարը
կը հրատարակէ: Ուրարմանալ տէրութեանց մէջ
3,560,000 գումար մարդիկ կան: Պարագիկայի մէջ
2,050,000, արամիական պալեականութեանց մէջ
1,470,000, հոլանդական Ամերիկայի հատարակուե-
լութեանց մէջ 1,130,000, Ենգլիայի պալեա-
կանութեանց մէջ 950,000, Հոլլանդի մէջ 850,000,
Գաղղիացեաց պալեականութեանց մէջ 270,000, Հո-
լանդացեաց պալեականութեանց մէջ 90,000, Տա-
լանդացեաց պալեականութեանց մէջ 75,000,
Վերսիկայի մէջ 70,000, Կանադայի մէջ 35,000,
Բոլիւարականութիւնը 16,370,000: Աստեղմէ 7,500,000
հոլլանդական տէրութեանց, Պարագիկայի,
Արամիացեաց եւ Հոլանդացեաց պալեականութեանց
մէջ իրենց դերի կ'արդին: 250,000 հոլլանդա-
կային Ամերիկայի հատարակութեանց մէջ ա-
ղաւտութեան համեմուն վրայ են: Իսկ մնացած
3,620,000 հոլլանդական գումար են:

